

“Özne Eksiltisi”ne Eleştirel Bir Bakış

A Critical View on “Subject Ellipsis”

Muzaffer Uzun

Dr. Öğr. Üyesi., Karadeniz Teknik Üniversitesi

Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Trabzon/Türkiye

e-posta muzafferuzun@ktu.edu.tr

orcid 0000-0002-6178-4799

doi 10.54316/dilarastirmalari.1414013

Atıf

Citation

Uzun, Muzaffer (2024).
“Özne Eksiltisi”ne Eleştirel
Bir Bakış. *Dil Araştırmaları*,
34: 59-76.

Başvuru

Submitted

03.01.2024

Revizyon

Revised

06.02.2024

Kabul

Accepted

26.04.2024

Çevrimiçi Yayın

Published Online

31.05.2024

Bu makale en az iki hakem tarafından incelenmiş ve makalede intihal bulunmadığı teyit edilmiştir.

This article has been reviewed by at least two referees and confirmed to be free of plagiarism.

ÖZ

Cümlelerin inşasında kullanılan *zorunlu ögeler*, *yüklem* ve onun tamlayıcıları gerek görüldüğünde söz dizimsel yapıdan düşürülebilir. Birtakım kullanımlar dışarıda bırakıldığında cümlelerin *zorunlu ögelerinden* biri, şahıs ekinin işaret ettiği *öznenin eksiltilebilen* unsurlardan biri olduğu ilgili çalışmalarda dile getirilmiştir. Bu tür cümlelerde *özne* konumunda bir isim unsurunun bulunmaması *özne eksiltisi* olarak yorumlanmış, *şahıs ekinin* gönderim ilişkisi ile bağlandığı *şahıs zamirleri* parantez içerisinde gösterilip cümlelerin *asıl öznesi* olarak tanımlanmıştır. *Şahıs eklerinin gönderim* ilişkisi ile bağlandığı *şahıs zamirlerinin* cümle düzeyindeki görünümleri, dil araştırmalarının konusu olmuş; *gizli özne*, *özne eksiltisi*, *adıl düşürme* kavramları ile tanımlanıp örneklendirilmiştir. Bu çalışmada bazı kaynaklarda bir *özne* türü olarak tanımlanan *gizli özne* ile *bağlaçlılık unsurları* içerisinde ele alınan *özne eksiltisi*, verilen örnekler üzerinden tartışılmıştır. *Şahıs zamirlerinin* cümlede *özne* konumunda bulunmasının sebebi *karşılaştırma*, *pekiştirme*, *vurgu*, *abartma* gibi birtakım anlamsal işlevler gereği olduğu, bu türden bir anlamsal işlev taşımadıkları sürece *şahıs zamirlerinin* cümlede *özne* konumunda yer alamayacağı ifade edilmiştir. Ayrıca anlamsal işlevleri gereği *özne* konumundaki *şahıs zamirlerinin* eksiltilebilen bir unsur olarak düşünülemeyeceği dolayısıyla bu tür cümlelerde bir *özne eksiltisinden* bahsedilemeyeceği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Özne, Gizli Özne, Özne Eksiltisi, Şahıs Ekleri

ABSTRACT

Necessary elements used in the construction of the sentence can be omitted from the sentence. It has been stated in relevant studies that the subject, which is one of the necessary elements of the sentence, is one of the elements that can be omitted. In such

sentences, the absence of a noun element in the subject position was interpreted as a *subject ellipsis*, and the *personal pronouns* to which the *personal suffix* is connected by the reference relationship were shown in parentheses and defined as the main subject of the sentence. The appearance of personal pronouns, in which *personal suffixes* are connected by a reference relationship, in sentences has been the subject of linguistic research. This situation is defined and exemplified by the concepts of *null subject*, *subject ellipsis*, and *pronoun-dropping*. In this study, the *null subject*, which is introduced as a type of subject in some sources, and the *subject ellipsis*, which is considered within the elements of cohesion, are discussed through the examples given. It has been stated that the reason why personal pronouns are in the subject position in the sentence is due to some semantic functions such as comparison, reinforcement, emphasis, exaggeration, and personal pronouns cannot be in the subject position in the sentence unless they have such a semantic function. It has been observed that *personal pronouns* in the subject position cannot be considered as an *elliptical element* due to their semantic functions, and a *subject ellipsis* cannot be mentioned in such sentences.

Keywords: Subject, Null Subject, Subject Ellipsis, Personal Suffixes

EXTENDED ABSTRACT

Research Purpose: The predicate and its necessary complements, which play a fundamental role in the construction of the sentence, can be omitted from the syntactic structure when necessary. These elements, which are not considered necessary for the continuation of communication in both oral and written expression and can be completed by the reader/listener, are referred to by the name of the omitted element. As a result of this information, an explanation is encountered that evaluates the absence of the subject indicated by the personal suffix in the predicate at the verbal level as *subject ellipsis* and defines the personal pronouns to which the personal suffix is connected by reference relationship in parentheses as the main subject of the sentence. In this study, it is put forward that not including personal pronouns, to which the personal suffix is connected by a reference relationship, at the sentence level cannot be considered as the dropping of an element therefore a *subject ellipsis* cannot be mentioned in such sentences. In this study, it is put forward that not including personal pronouns, to which the personal suffix is connected by a reference relationship, at the sentence level cannot be considered as the dropping of an element, therefore a *subject ellipsis* cannot be mentioned in such sentences.

Literature Review: The concept of the *null subject* is defined as a kind of ellipsis, and the absence of the subject element in the sentence, to which the person suffix in the predicate is connected by the referent relationship, is explained as subject ellipsis. *Ellipsis*, which is one of the determining factors in establishing the integrity of the text, is discussed under the headings of *subject ellipsis*, object ellipsis, locative complement ellipsis, adverbial clause ellipsis, and predicate ellipsis in studies on *cohesion*. *Ellipses* are described as syntactic gaps and explained with reasons such as preventing repetition, making less effort, and the stylistic feature of the narrator. The reason for those who talk about *subject ellipsis* is the establishment of a subject relationship with personal suffixes, which are an element of reference. Since including *common subjects* in the text would cause repetition and lead to a style problem, it was thought that the subject that could be identified through personal suffixes should be dropped. This has led to evaluations that the subject is the element that is most easily removed from the sentence.

Methodology: It has been demonstrated through selected texts that it is not possible to talk about confidentiality and a *null subject* when personal suffixes can be related to the relevant noun element thanks to the context of the text and that the semantic functions that personal pronouns bring to the text when used in the subject position prevent Turkish from being defined as *pro-drop language*.

In addition, it has been stated that not writing the common subject element in consecutive sentences should not be considered as ellipses and that writing the common subject repeatedly in such sentence series is not a correct example of expression.

Conclusions: Personal pronouns are included at the sentence level only when they are used with semantic functions such as *reinforcement, comparison, othering, irony, and exaggeration*. When these semantic contributions are not needed, the presence of personal pronouns *-ben, sen, o, biz, siz, onlar-* in the sentence is not grammatical, since the personal information in the predicate serves as the subject. This difference shows that personal pronouns cannot be considered a dropped element. In this respect, the absence of personal pronouns in the syntactic structure should not be explained as ellipses and Turkish should not be defined as a *pro-drop language*.

The non-rewriting of the subject in sentences whose subject is common has been called *subject ellipsis* in some sources. In such ordered sentences that follow each other in meaning and have a common subject, the subject that has previously appeared in the text as a word or group of words is not included again in the same way in the next sentence. In such cases, including the subject in the surface structure is no longer a choice, and its use creates a situation contrary to the nature of the language.

Personal suffixes in the predicate indicate that the subject is always in the sentence. For this reason, personal pronouns representing the noun elements they are attached to are included in the syntactic structure only when there is a possibility of ambiguity, and the relevant noun elements are included in the syntactic structure when new information about the subject needs to be included in the text. When the subject changes, it is necessary to have a noun element or personal pronoun in the syntactic structure. When it is related to ongoing subject knowledge, it would not be correct to explain the fact that the subject is not included in the word or word group at the sentence level as the *subject ellipsis*.

0. Giriş

Cümle öğeleri ile ilgili kimi tasniflerde cümleyi oluşturan unsurlar, *temel/ana ögeler* ve *tamamlayıcı/yardımcı ögeler* olmak üzere iki alt başlıkta değerlendirilmiş, *yüklem* ve *özne*, *temel öge* iken nesne, yer tamlayıcısı ve zarf tümleci *tamamlayıcı ögeler* olarak belirlenmiştir. Bu durumda cümle, ancak *yüklem* ile *öznenin* birlikte varlığına bağlıdır ve bu iki unsur olmadan bir düşüncenin başkasına iletilebilmesi mümkün değildir.¹ Başka bir tasnifte cümlelerin temel ögesi, öteki ögelerin belirleyicisi sadece *yüklem* iken *özne*, cümlede yüklemden sonra gelen en önemli öge, yüklemle ayrılmayan parçası, fiile öteki unsurlardan daha yakın olan ögedir.² Aynı konunun ele alındığı kimi kaynaklarda ise cümle; *temel/ana öge yüklem* ve onu çeşitli yönlerden tamamlayan, yüklemle anlam, soy, çatı özelliği ve ihtiyacına göre belirlenmiş

¹ (Dizdaroğlu 1976: 13), (Esin 1997: 191), (Daşdemir 2000: 169), (Erkman Akerson 2016: 154), (Eker 2010: 392), (Ergin 1993: 376), (Karaağaç 2011: 223), (Karaağaç 2012: 501), (Özmen 2013: 20), (Baskakov 2017: 13).

² (Özkan ve Sevinçli 2012: 103, 109).

zorunlu ve yardımcı ögelerden oluşur.³ Cümlelerin aslı unsurları arasında yüklemlemin yanında öznenin sayılması, sonrasında öznenin birinci yardımcı unsur olarak görülmesi, zamanla cümlelerin temel unsuru yüklemdir ve diğere unsurlar onun tamlayıcılarıdır görüşüne evrilmiştir (Turan 1999: 77). Yüklemlemin temel unsur olarak kabul edildiğı söz dizimsel kuruluşta cümle ögeleri arasında hiyerarşik bir düzenden bahsedilir ve bu düzende belirleyici dilsel birim, fiildir. Fiillerin sahip olduğı yönetim çerçevesi ile o cümlede bulunması gereken zorunlu ve cümlelerin anlamını genişleten seçimlik ögeler belirlenir (Erkman Akerson 2016: 158). Belirlenen dil bilgisel ilişkiler içinde özne ile ilgili ilke⁴, yüklemi kuracak çekimli fiil özne gerektirir, şeklindedir ve özne sözcüksel olarak gerçekleşmediğinde yüklemdeki şahıs ekleri, özneyi biçimsel olarak belirler (Uzun 1990: 144). Cümlelerin inşasında temel rol üstlenen yüklem ve onun zorunlu tamlayıcıları, gerek görüldüğünde söz dizimsel yapıdan eksiltilebilir. Hem sözlü hem de yazılı anlatımda iletişimin sürdürülebilmesinde gerekli görülmeyen, okuyucu/dinleyici tarafından tamamlanabilen bu ögeler, düşürülen unsurun adıyla anılır. Bu bilgiler neticesinde yüklemdeki şahıs ekinin işaret ettiğı öznenin söz düzeyinde bulunmayışını özne eksiltisi olarak değerlendiren ve şahıs ekinin gönderim ilişkisi ile bağlandığı şahıs zamirlerini de parantez içerisinde gösterip cümlelerin aslı öznesi olarak tanımlayan bir yaklaşımla karşılaşılır.

Bu çalışmada şahıs ekinin gönderim ilişkisi ile bağlı olduğı şahıs zamirlerine cümle düzeyinde yer verilmemesinin eksilti olarak değerlendirilemeyeceğı, bu tür cümlelerde bir özne eksiltisinden bahsedilemeyeceğı görüşü ileri sürülmektedir. Çalışma etken çatılı fiillerin yüklem olduğı cümlelerdeki öznenin konumu ile sınırlandırılmış, bu itibarla geçişsiz-edilgen, geçişli-edilgen çatılı fiillerin yüklem olduğı cümlelerdeki şahıs eklerinin gönderim ilişkisine değinilmemiştir.⁵ Gizli özne, özne eksiltisi kavramlarına dair kaynaklardaki temel izahlar ışığında şahıs eklerinin cümlelerin öznesi olarak değerlendirilmesi gerektiğı, şahıs ekleri ile bağlantılı şahıs zamirlerinin metin bağlamı sayesinde ilgili isim unsuru ile ilişkisi kurulabildiğinde bir gizlilikten söz etmenin mümkün olamadığı ortaya konmuştur. Ayrıca eksiltildiğı ifade edilen cümle ögelerinin metin düzeyinde olduğı varsayılan söz dizimsel boşluklarda gösterilmesi ile ortaya çıkan sonucun doğru bir anlatım örneğı olmadığı örnekler üzerinden aktarılmıştır.

³ (Karahan 2010: 13), (Delice 2002: 187).

⁴ a. Yüklemi kuracak çekimli fiil, özne gerektirir. b. İyelik eki almış öge, tamlayan öge gerektirir. c. Özne ve tamlayan unsuru sözcüksel olarak gerçekleşmediğinde yüklemdeki şahıs ekleri özneyi, iyelik eki de tamlayan isim unsuru biçimsel olarak belirler. d. Geçişli çatılı fiil, yüklem olduğunda nesne gerektirir. e. Belirteç, yüklemcil öge gerektirir. e. Nesne ya da yüklemcil ögenin sözcüksel olarak gerçekleşmediğı yapılarda sırasıyla yüklemcil öge ve belirtecin kendisi her ikisini söz dizimsel olarak belirler (Uzun 1990: 144).

⁵ Geçişsiz-edilgen fiillerin çekimi yalnız III. teklik şahısta gerçekleşir. Bununla birlikte geçişli-edilgen fiillerin bütün şahıslarda çekimi mümkündür. *Takımdan çıkarıldım.* > *Ben-Ø takımdan çıkarıldım.* Belirtme hâlinde ve belirtisiz nesne görevindeki şahıs zamirine cümle düzeyinde yer verilmemiş, geçişli-edilgen çatılı fiilin aldığı şahıs eki cümlelerin nesnesini ifade etmiştir. Benzer şekilde *sen, o, biz, siz, onlar* zamirleri de nesne göreviyle geçişli-edilgen çatılı bir fiilin yüklem olduğu cümlelerde şahıs ekleri ile temsil edilebilir. Bu durumda yüklemdeki şahıs ekleri vasıtasıyla geçişli-edilgen çatılı çekimli fiiller, nesneyi bağrında taşıır (Üstünova 2006: 6, 8).

1. Özne, Gizli Özne ve Özne Eksiltisi

Bir duygu, düşünce, durum veya olayı hüküm bildirerek anlatan, kendine özgü birtakım kurallar ile bir araya gelmiş kelime ya da kelime dizisine *cümle*, cümlede bir anlam inşa edecek şekilde bir araya gelen bütünün her bir parçasına *cümle ögesi* denir. Cümlelerin temel ögesi, hükmün ifadesi *yüklem*, *yüklem*in bildirdiği hükmün tesisinde belirleyici olan kelime türü de *fiiller*dir. İsim soylu bir kelime ya da kelime grubunun cümlede *yüklem* olması da *ek-fille* fiile dönüştürülmesine bağlıdır (Delice 2002: 188). *Kılış* ve *oluş* biçimindeki bir *iş* ve *hareketi* veya bir *durum* ve *tasviri* ifade eden kelime (Korkmaz 2003: 530) şeklinde tanımlanan fiillerin muhtevaya dayalı hususiyetleri ve *istemi*⁶, katılanların sayısı, anlam bilimsel rolünün şekillenmesinde belirleyicidir. Bununla birlikte fiile getirilen *çatı ekleri* ve *bağlam*, ilgili unsurları çeşitlendirebilir.

Cümlelerin ögelerinden biri olan *öznenin* türü, fiille ilişkisi doğrultusunda şekillenir. Bir irade, kontrol ile gerçekleşen fiillerin *özneli* mutlak surette *canlı*, bir irade ile gerçekleşmeyen ve hareket taşımayan fiillerin *özneli* *cansız*dır. Öznesi *cansız* varlığı karşılayan fiiller, bir irade ile hareket kabiliyetine sahip olmayan, *oluş* veya *durumu* bildiren pasif (sön-, eri-); öznesi *canlı* bir varlığı karşılayan *fiiller*, *fail* tarafından kontrol edilebiliyorsa *aktif* (yürü-, yaz-), kontrol edilemiyorsa *pasif* (uyu-, düş-) fiillerdir (Klaiman 1991'den aktaran Terbish 2006:46). Bu doğrultuda aktif ya da pasif bütün *fiiller*, mutlak surette bir *özneye* (fail) ihtiyaç duyar. *Özne*, bu tür fiillerin *yüklem* olduğu cümlelerin *zorunlu ögesidir*.

İlgili çalışmalarda *öznenin*⁷ tanımı ilgili genel bir mutabakattan bahsedilebiliyorken türleri hakkında çeşitli tasniflere⁸, temel ya da yardımcı unsur oluşuna dair farklı görüşlere kaynaklarda rastlamak mümkündür (Zülfikar 2011: 43). Tasniflerde kimi araştırmacıların değindiği *özne* türlerinden biri *gizli öznedir*.⁹ *Özne*, cümle düzeyinde yer almadığında *şahıs eki* ile işaretlenir ve *şahıs ekinin* işaret ettiği *şahıs zamiri* cümlelerin *gizli öznesi* olarak tanımlanır. Bu *gizlilik*

⁶ *İstem* kimi sözlüksel unsurların, özellikle fiillerin katılanlar (participants) adı da verilen zorunlu ve seçimli tamlayıcılardan belirli sayıda ve türde gerek duyduğu veya istediği doğal kapasitesidir (Doğan 2016: 253).

⁷ Yüklem gösterdiği *kılış* ile doğrudan ilgili olan kişi ya da şeye verilen ad; bir *oluş* ve *kılışın* gerçekleşmesini sağlayan kimse veya şeye *özne* denir (Korkmaz 2010: 171).

⁸ *Özne* tasnifleri için ayrıca bakınız: (Delice 1998), (Ertürksoy 2005), (Zülfikar 2011), (Bulak 2012), (Usta 2014), (Küçük ve Ünal 2018).

⁹ *Gizli özneyi* farklı terimlerle karşılayan araştırmacılar da olmuştur. I. teklik ve çokluk şahıslar, çekimli fiillerde ve gönderim ile bağlandığı ilgili *şahıs zamiri* (ben, biz), *konusan* ya da *konusanlardır*. II. teklik ve çokluk şahıslar, çekimli fiillerde ve gönderim ile bağlandığı ilgili *şahıs zamiri* (biz, siz) *dinleyen* ya da *dinleyenlerdir*. Hatipoğlu, bu unsurları, *birinci* ve *ikinci kişi özneler* olarak adlandırır (1982, 111). Delice, bu şahsa bağlı adlandırmaları doğru bulmaz, doğrudan *özne* şeklinde tanımlar (1998: 197). Ayrıca *pekiştirmeli öznenin* de burada söz edilebilir. *Peğiştirmeli özne*, çekimli fiilin yüklem olduğu cümlelerde *özne* olan şahıs zamirinin bağlaç ya da dönüşlülük zamiri ile birlikte kullanıldığında karşılaşılan *özne türüdür* (Hatipoğlu 1982: 118).

anlamca değil şeklen bir gizliliklidir.¹⁰ Yüklemdaki *şahıs ekinin*¹¹ *özne* unsuru olduğunu, dolayısıyla *öznenin* gizli olarak düşünülmemesi gerektiğini ifade eden kimi araştırmacılar¹² ise değerlendirmelerinde *gizli özne* kavramına yer vermezler.¹³ Aslında *bitişme kuramı* sonucu *şahıs zamirlerinden* teşekkül eden *şahıs ekleri* sayesinde *ne anlamca ne de şekilce bir gizlilik söz konusudur* ve *özne* yüklemdeki *şahıs eki* ile karşılaşılır. Etken çatılı fiillerin yüklem olduğu cümlelerde yükleme ulanan *özne*, *gizli* değil *açıktır* (Delice 1998: 200)¹⁴. Bu anlamda iki tür

¹⁰ Türkçeyi; İtalyanca, İspanyolca, Yunanca, Korece, Japonca, Çince vb. gibi *gizli özneli* dillerden biri olarak değerlendiren Turan, Türkçede, *öznenin gizli* ya da *açık* olmasının edim bilimsel ve *tümce ötesi* metin kurallarına göre belirlenebileceğini aktarır. Ayrıca *gizli özne*ye dair bir çeşitlilikten bahseder ve *açık özne*, *belirtili gizli özne*, *kişisiz gizli özne* kavramlarına değinir. *Kişisiz gizli öznelerin belirtili gizli öznelerden farklı olarak metin içi, metin dışı* hiçbir unsura gönderim ilişkisi ile bağlı olmadığını ifade eden Turan'a göre bir gönderim ilişkisi ile isim unsuruna bağlanmadığı sürece cümlede hiçbir *şahıs zamiri*; *açık özne*, *belirtili gizli özne* olarak kullanılmaz. Cümlede ancak gizli bir adıl, belirtisiz ve gönderimsiz olarak kullanılabilir. a. *Yazık oldu Selim'e*. b. *Üçüncü kez (Ø) onu ameliyat etmek zorunda kaldılar*. Bu ifadede (Ø) ile gösterilen, *kişisiz gizli özne* hiçbir isim unsuruna gönderimde bulunmamaktadır. *Onlar Selim'i ameliyat ettiler*. cümlesinde ise ne *onlar* şahıs zamiri ne de III. çokluk şahıs eki, *kişisiz gizli özne* olarak değerlendirilemez (Turan 1996: 245, 246). *Gizli özne* türleri üzerinden dilleri tasnif eden Huang, Türkçeyi *gönderimsel özneleri düşürebilen diller* arasında sayar. (Huang 2010'dan akt. Kuram 2017, 415).

¹¹ *Şahıs ekleri*, çekimli fiillerde fiili gerçekleştiren kimseye dair bilgi veren bir gramer kategorisidir. Bir çekimli fiilde konuşan, dinleyen, kendisinden bahsedilen olmak üzere temelde üçü teklik, üçü çokluk olmak üzere altı şahısla karşılaşılar ve köken bakımından üç tip şahıs ekinde söz edilir: *Zamir kökenli şahıs ekleri*, *iyelik kökenli şahıs ekleri*, *emir kipindeki şahıs ekleri* (Korkmaz 2003: 571, 572). Eski Türkçede görülen geçmiş zaman ve emir dışındaki bütün fiil çekimlerinde *men*, *sen*, *ol*, *biz*, *siz*, *olar* şahıs zamirleri kullanılmış, zamanla üçüncü şahıslarda *ol* kalkmış, *olar* ise ekleşerek yerini “-ler”e bırakmıştır. Böylece zamir kökenli şahıs ekleri, asılları olan şahıs zamirlerinden Türkiye Türkçesindeki kullanımlarına ulaşıncaya dek çeşitli değişikliklere uğramıştır (Ergin 1993: 283, 284). Bugün Türkiye Türkçesinde *zamir kökenli şahıs ekleri*; -Im/-Um, -sIn/-sUn, (3. şahıs sıfır biçim birim ile ifade edilir), -Iz/-Uz, sInIz/sUnUz, -IAr biçim birimleri ile gerçekleşir; *iyelik kökenli şahıs ekleri*: -m, -n, ..., -k, nIz/nUz, -lar'dır. *Emir kipinde*, kip ekleri ile *şahıs ekleri* iç içe geçmiş, *kip eki* şahıs da temsil eder olmuştur (Korkmaz 2003: 571, 572). Arap dilinde de fail (*özne-müsnedün* ileyle), zamir olabilir ve müstakil bir kelime ile temsil edilmeyip fiilde bulunabilir. خَرَجْتُ Bu cümlede *fail*, kelimenin sonunda bulunan “ta” (ت) harfidir (Tekin 2018: 76).

¹² (Tariktaroğlu 1996: 193), (Delice 1998: 200), (Atabay 2003: 33), (Bulak 2013: 1123, 1124). Usta, yüklemdeki şahıs ekleri ile işaretlenen *yüzey özneler*, *boş özne* terimini önerir (2014: 165).

¹³ *Gizli özne* kavramının içeriği ile ilgili farklı önerileri olan araştırmacılar da vardır. Yüklemdaki şahıs ekinin işaret ettiği zamiri *gizli* değil *açık özne* şeklinde tanımlayan Bulak, cümlede kelime ya da kelime grubu olarak bulunmadığı gibi, yüklemdeki şahıs eki ile tam olarak tespit edilemeyen özneler için *gizli özne* kavramı kullanılmalıdır der ve altı çeşit *gizli öznenin* bahseder (2013: 1123, 1124). Korkmaz, *gizli özne* ile kastedilenin *gramerce özne* olduğunu ifade eder. *Gramerce özne*, edilgen fiillerin yüklem olduğu cümlelerde *özne* gibi görünmesine rağmen temelde nesne görevindeki kelime ya da kelime grubudur (2010: 111).

¹⁴ Delice, *özne* için *gizli* kavramını bazı dil kullanımlarında uygun bulur. Gereklilik kipinin III. teklik çekiminde bir yüklemle sahip cümlede *Çarşıya gitmeli*, *özne o* zamirinin dışında *ben* veya *biz* de olabilir. Yüklemdaki şahıs ekinin de tayin edemediği, bir belirsizliğin olduğu böyle durumlarda bağlam devreye girer. Bağlam, eğer *Çarşıya gitmeliyim* anlamını sunuyorsa

özne vardır: Bağımsız kelimelerle ifade olunan *özne*, gramer ekleri aracılığı ile şahıs tasavvur edilen *özne*. Bu cümlelerde yüklemdeki *şahıs ekleri*, cümlede öznenin bağımsız kelimelerle ifadesini gereksiz kılmıştır (Mehmedoğlu 2006: 22). Özneyi temsil eden şahıs eklerinin işlevi kimi araştırmacılar tarafından farklı adlarla sunulmuştur. Bunlardan biri ek vasıtasıyla özne bulunduğu için yüklemdeki şahıs ekinin *ek özne* olarak adlandırılmasıdır (Çelik ve diğerleri, 2006, s. 14). *Şahıs eklerinin işlevi ve özne* ile ilgili bir diğer terim teklifi Turan tarafından yapılmış, şahıs ekleri ve onların temsil ettiği cümle düzeyindeki unsur için ayrı ayrı kavramlar zikredilmiştir. *Özne* cümledeki ana unsura bağlı ihtiyari bir öge için; *yüklet* ya da *fail* terimleri ise *yüklem*in asıl unsuru, işi yapanı belirten *şahıs eki* için önerilir. Buna göre bir cümlelerin inşası hususunda belirleyici öge *yüklem* olduğuna göre *yüklem*i inşa eden unsurlar *mecburi*, onun tamlayıcıları ise *ihtiyari*dir. Çekimli fiile getirilen zaman ya da şekil/tarz eki ve şahıs eki zorunlu unsurlardır. Bu diziliş, cümlelerin yeter ve geçer şekli, yüklemi sunar. İhtiyaç olduğunda diğer yardımcı unsurlar ile cümle zenginleştirilebilir. İş yapmanı cümlede temsil eden temel dilsel birim, *yüklem*deki *şahıs ekidir*. Bu sebeple cümlede yüklem tamlayıcıları arasında zikredilen, *şahıs eki* ile bağlantılı *ihtiyari* unsur, *özne*; cümlede işi yapan/olanı ifade edip yüklemde bulunan asıl unsur ise *yüklet* ya da *fail*dir (Turan 1999: 81).

Metnin bütünlüğünün tesisinde belirleyici hususlardan biri olan *eksilti*, *bağlaçlık* ile ilgili çalışmalarda, *özne*, *nesne*, *yer tamlayıcısı*, *zarf tümleci*, *yüklem eksiltisi* başlıkları altında ele alınmış, ögelere dayalı tanımlanmış bu durum, *söz dizimsel boşluklar* olarak nitelenip tekrarın önüne geçmek, daha az çaba sarf etmek, anlatıcının üslup özelliği gibi gerekçelerle izah edilmiştir. *Öznenin gizli* olarak ifade edilmesi, cümlede yazılmasa dahi varlığından bahsedilen unsurların *özne* olarak işaretlenmesi, durumun bir çeşit *eksilti* olarak tanımlanmasını da beraberinde getirmiş, yüklemdeki *şahıs ekinin gönderim ilişkisi* ile bağlandığı *özne* görevindeki unsurun *derin yapıda bırakılması*, *özne eksiltisi* olarak açıklanmıştır. Yüklemi, birinci ve ikinci şahıslarda çekimlenmiş bir fiil olan cümlelerde *özne*, şahıs ekinin gönderim ilişkisi ile bağlandığı, ilgili şahıs zamiri; III. teklik ve çokluk şahıslarda ise bir isim ya da *o*, *onlar* zamirleridir. Başta bulunan *özne* görevindeki *şahıs zamirleri*, yüklemdeki şahıs ekinin tekrarı olduğu için yazılıp söylenmesine gerek duyulmaz ve özellikle I ve II. şahısları karşılayan özneler konuşma ortamının bir parçası oldukları ve kişi işaretleri vasıtasıyla da belirlenebildiklerinden cümleden düşürülür ve *özne eksiltisi* olarak tanımlanır. *Özneyi eksilti* kavramı içinde alan değerlendirmelerin¹⁵ ana gerekçesi çekimli fiillerdeki *ardıl bağımlı gönderim unsuru* olan *şahıs ekleri* ile *özne* ilişkisinin kurulması olmuştur. Özellikle her bir cümlelerin öznesine metin düzeyinde yer verilmesi, tekrara neden olup bir üslup problemine yol açacağından

cümlelerin başına *ben* yazılıp *gizli özne* diye gösterilmelidir. Delice, bu açıklama ile gizli öznenin sadece böyle bir durumda söz edilebileceğini ifade etmiş olur (2007: 156).

¹⁵ (Uzun 1995: 87), (Üstünova 1998: 207), (Üstünova 2002: 116), (Özkan 2004: 180), (Parlak 2009: 238), (Lüleci 2010: 103), (Balyemez 2011: 115-136), (Aydın 2012: 172), (Günay 2013: 86), (Gümüştam 2013: 1549), (Torusdağ 2015: 125-138), (Baskakov 2017: 95, 96), (Dilidüzgün 2017: 161-164), (Kurt 2018: 149-160), (Aşkın Balcı 2018: 116, 119), (Torusdağ ve Aydın: 2020: 133), (Hirik 2020: 230), (Özkan 2022: 147).

şahıs ekleri aracılığıyla tespit edilebilen *öznenin düşürülmesi* gerektiği düşünölmüş, bu da *öznenin* cümleden en kolay atılan unsur olduğu şeklinde değerlendirmeleri beraberinde getirmiştir. Türkçeyi bir *adıl düşürme dili* (Bozkurt 2022: 102), (Turan vd.2019: 40); *özne eksiltisini, özne atma eğiliminin bir sonucu* (Üstünova 1999: 98), *Türkçenin en sık karşılaşılan eksilti türü* (Balyemez, 2011, s. 115), (Uzun 1995: 87), (Kurt 2018: 149) şeklindeki izahlar, kaynaklarda Türkçenin temel özelliği olarak sunulmuştur.

şahıs eki ile ilişkili *şahıs zamirlerinin* eksiltirme sıklıkları değişiklik gösterir. *Özneyi* gizleme dereceleri farklılık arz eden *şahıs zamirlerinin* gizlilik derecesi en az, bilinirliği en çok olanları *ben* ve *sen* zamirleridir (Demirci 2014: 105). III. kişilerin gönderim ile bağlandığı *özne* görevindeki isim unsurlarının eksiltirme sıklığı ise I ve II. şahıslar kadar değildir. (Üstünova 2000: 489, 490, 492). Bununla birlikte I ve II. teklik/çokluk kişilerde *özne* unsurunu, konuşma ortamının sunduğunu ifade eden Külebi, metin düzeyinde bir *özne eksiltisine* değinmez fakat III. teklik ve çokluk kişilerde bağlamdan yoksunluğun ifadeyi eksiltilebilir kıldığını düşünür. Uzun ise konuşma ortamının dışında kalan metinlerin farklı değerlendirilmesi gerektiğini dile getirir. Yazılı metinler esas alındığında cümlede eksiltilen öge, bütün şahıslarda çekimli fiile getirilen *şahıs eki* aracılığıyla sadece *biçimce* belirlenebilir. Böyle bir durumda gönderimde bulunan *şahıs zamirinin* de ancak *metin bağlamından* tespit edilebileceğini ifade eden araştırmacı, çalışmasında Külebi'nin sınırlamasına gitmez, I ve II. teklik ve çokluk şahısların gönderimde bulunduğu *ben, biz, sen, siz şahıs zamirlerini* de *özne eksiltisi* kapsamında değerlendirir (Uzun 1995: 87).

Öznenin eksiltildiği ya da *zamir* ile temsil edildiğini aktaran açıklamalardan biri de Türkçenin *bilgi yapısı* başlığını taşıyan değerlendirmelerdir. Türkçede *bilgi yapısı* ile ilgili çalışmalarda uzlaşılan hususlardan biri *tümcebaşının* kullanımsal işlevinin *konuları* kodlamasıdır. Cümle sınırları içindeki bu özelliğin söylem düzlemine aktarılması konu olan göndergelerin *bilgi değeri* ile alakalıdır. *Bilgi değeri*¹⁶, göndergelerin dinleyiciler tarafından *yeni* ya da *eski* olarak değerlendirilmesidir (İşsever 2002: 119). Buna göre iletişimin gerekleri doğrultusunda bilgiyi şekillendiren *bağlam*, iletişimi sağlayan üyelerin seçimi ve yeni bilginin söyleme dâhil olmasında belirleyicidir. Yeni göndergelerin sunumunda *tam ad öbekleri* tercih edilirken daha önce bahsi geçmiş göndergeler, *daraltılmış biçimler (zamirler)* ile temsil edilir hatta mümkünse unsur tamamen *silinir (boş art gönderim)* (Çeltek 2017: 71). Burada silinen unsurun *boş art gönderim* şeklinde ifade edilmesi durumu *özne eksiltisi* ile ilişkili kılar.

¹⁶ Vallduví, cümlelerin bilgi yapısını söylem bağlamından elde edilebilen bilginin kodlandığı *temel* (ground) ve cümlelerin üretilme nedeni, zorunlu bilgiyi taşıyan kısım *odak* (focus) olmak üzere iki başlık altında sunar. *Temel* (ground) kendi içinde *bağlantı* (link) ve *ekleni* (tail) şeklinde iki bölüme sahiptir ve bu kısımda sunulan bilgi zorunlu değildir. Tümce başında kodlanan *bağlantı*, tümcenin konusunu belirleyen bir bilgisel birim, *ekleni* ise *bağlantının* tamamlayıcısıdır. Bununla birlikte *odak*, iletişimin sürmesi için zorunlu bilginin sunulduğu, cümlelerin olmazsa olmazıdır (1990: 44, 52).

Özne konumundaki zamirler cümledeki anlamsal işlevleri açısından değerlendirildiğinde *gizli özne* ve *özne eksiltisi* kavramları sorgulanır olur. *Şahıs eklerinin* gönderim ilişkisi ile bağlı olduğu *şahıs zamirleri* her durumda cümle düzeyinden eksiltilemez (Enç 1986: 204, 205). *Öznenin konu* değiştirme işlevi ile kullanıldığı durumlarda *adıl* kullanımı bir zorunluluk, *söz dizimsel bir boşluk* bırakılması ise dil bilgisi dışıdır (Erguvanlı-Taylan 1986: 210), (Öztürk 2000: 56). *Kişi uyum biçim birimlerinin gönderimi* ile belirlenen *boş adıllar*, açık adılların karşılığı olarak düşünülse de *boş adılların* işlevleri ile *açık adılların* işlevlerinin söylem özellikleri benzerlik göstermez.¹⁷ Bu sebeple *zamirlere* söz dizimsel yapıda yer verilmesi ya da zamirlerin eksiltilmesi dil kullanıcısının tercihine bağlı değildir. *Ben eve geldim. [Ben] Kitap okudum. [Ben] Televizyon seyrettim. [Sen] geldin.* Örneğe göre *ben* adıllarının kullanılması dil bilgisi dışı iken *sen* konu adılının kullanılmaması dil bilgisi dışı olur. Ayrıca Türkçede *kişi uyum biçim birimleri* ile *açık adıllar* arasında *açık adılların belirleyici*, *uyum biçim birimlerinin* de *baş* olduğu bir *Belirleyici-Baş İlişkisi*nden bahsedilir. Öztürk, Türkçede kimi örneklerde açık adılların uyum biçim birimler olmadan da kullanılabileceğini ya da *uyum dışı biçim birimlerle* karşılaşılabileceğini göstermiştir (Öztürk 2000: 57).

Ben konuşurken o gülüyordu. [...] Konuşurken [...] gülüyordu.

Ben yemek yemeden önce o gitmiş. [...] yemek yemeden önce, [...] gitmiş

Ben yemek yedikten sonra o gitmiş. [...] yemek yedikten [...] sonra gitmiş.

Eylem öbeğinde yer alan *uyum biçim birimleri*, cümlede konu bilgisinin aynı olduğunu gösteriyorsa *açık adıl* cümle düzeyinde kullanılmaz ve *açık adıllar ancak konu belirleyicisi* oldukları takdirde söz dizimsel yapıda yer bulur. Bu sebeple Türkçe *bir adıl düşürme dili* olarak değerlendirilemez (Öztürk 2000: 63). Ayrıca *zamirler* kullanıldığında onlara edimsel *yeni bilgiler* yüklenmiş olduğundan yeni bilgi ile teşekkül eden birimlerin düşürülmesi, eksiltilmesi mümkün değildir (Demirel 2010: s. 11).

2. Değerlendirme

Öznenin zorunlu bir unsur olarak görülmesi cümle düzeyinde sözcüksel bir özne arayışının sebebi olmuş, cümlede yer almadığında *gizli özne*, *sözde özne* gibi adlandırmalarla cümlede varlığı gösterilmeye çalışılmıştır. Bununla birlikte özellikle etken çatılı bir fiilin cümlede yüklem olduğu durumlarda şahıs ekleri ile özne tespit edilebildiğinden özneye dair bir gizlilikten bahsedilemeyeceği çeşitli araştırmacılar tarafından ifade edilmiştir. Ayrıca metin dil bilimi ile ilgili çalışmalarda şahıs eklerinde kodlanan özne görevindeki şahıs zamirleri, cümle düzeyinde bulunmadığında cümlede özneyi temsil eden bir *söz dizimsel boşluk* tarif edilmiştir. Bu tür örneklerin çokluğu beraberinde Türkçenin *özne eksiltlen*, *adıl düşüren* bir dil olduğu şeklindeki açıklamaları getirmiştir. Hâlbuki şahıs eklerinde kodlanan şahıs zamirlerinin cümlede yer alıp almaması dil

¹⁷ Ayrıca bakınız (Göksel ve Kerslake 2005: 239-242).

kullanıcısının cümleye yüklemek istediği birtakım anlamlar, Türkçenin bilgi yapısı, öznesi ortak cümlelerin birleşmeleri ile ilgilidir. Bu çerçevede meselenin *şahıs eklerinin gönderim işlevi, şahıs zamirlerinin cümleye anlamsal katkıları, bağlam ve metinsellik* kavramları üzerinden ele alınması açıklayıcı olacaktır.

Metinde konunun ilerleyişi; dinleyici/okuyucu tarafından bilinen, bağlamın sundukları ile eski bilgi olarak tanımlanan birimlerin yanında, *yeni bilginin* sürece dâhil olmasına bağlıdır. Cümlelerin *bilgi yapısı* ile ilgili bu durum, *konu* değiştğinde *yeni konunun zamirlerle ifade edilebileceğini* gösterir. *Konunun değişmediği, eski bilginin yüklemdeki şahıs ekleri* ile tespit edilebildiği durumlarda, *özne* olarak kullanılan unsurda hiçbir ses, ek değişikliğine gidilmeyip başka bir kelime ya da kelime grubu ile yeniden ifade yolu tercih edilmemiş ise *özne* görevindeki kelime ya da kelime grubunun tekrar cümle düzeyinde yer alması beklenmez. Bu sebeple *şahıs ekleri* ile temsil edilen unsurun metinde yer alması bir *özne eksiltisi* olarak düşünülmemelidir.

Burnu tıpkı tilki burnuna benzeyen, kestane rengi genç bir köpek, çoban köpeği ile fino kırması bir şey kaldırımında bir aşığı bir yukarı koşuyor, kaygılı gözlerle dört bir yana bakıyordu. Ara sıra duruyor, inliyor, donmuş ayaklarından birini ya da ötekini kaldırıyor, nasıl olup da başına böyle bir şey geldiğini anlamaya çalışıyordu. Yolunu kaybetmişti köpek. (Marangozun Köpeği Kaştanka, 9)

Sunulan metinde art arda sıralanan yüklemelerin zorunlu ögesi olan *özne*, bütün cümlelerde müşterektir. İlk cümlede *özne*, cümle düzeyinde bir kelime grubu ve yüklemde III. teklik şahsa işaret eden sıfır biçim birim ile gösterilmiş, diğer cümlelerde yüklemde kişi bilgisini taşıyan *sıfır biçim birim*, *özneyi* gönderim ilişkisi ile hiçbir anlam belirsizliğine yol açmayacak şekilde karşılamıştır. Yüklemde *sıfır biçim birim* ile işaret edilen ve ilk cümlede *özne* görevinde bulunan kelime grubuna gönderim ilişkisi ile bağlı *köpek* kelimesi, *özne* görevi ile cümle düzeyinde kullanılmıştır.

Özel bir durum yok ise dil, bir metinde unsurların tekrarından hoşlanmaz. Bu itibarla okuyucunun zihninde tamamladığı unsurların tekrar metne dâhil edilmesi ile karşılaşılan cümle dizileri, anlatım değerinden bir şey kaybetmemiş olmalıdır. Eksiltildiği varsayılan *özne* unsurları, yeniden metne dâhil edildiğinde; metin, okunur olmaktan uzaklaşmakta, metinselliğini, iletişim değerini kaybetmektedir. Örnekte söz dizimsel boşluk olarak değerlendirilen kısımlar, cümlelerin öznesi olan kelime grubu tarafından doldurulduğunda ortaya çıkan sonuç, bir metin görünümünden uzaktır. Bu sebeple yüklemdeki *şahıs eklerinin gönderim* ilişkisi ile bağlı olduğu, *ortak özne* konumundaki kelime gruplarının -burnu tıpkı tilki burnuna benzeyen, kestane rengi genç bir köpek, çoban köpeği ile fino kırması bir şey- bir tekrarla söz dizimsel yapıda bulunması mümkün değildir.

Burnu tıpkı tilki burnuna benzeyen, kestane rengi genç bir köpek, çoban köpeği ile fino kırması bir şey kaldırımında bir aşığı bir yukarı koşuyor, [burnu tıpkı tilki burnuna benzeyen, kestane rengi genç bir köpek, çoban köpeği ile fino kırması bir şey] kaygılı gözlerle dört bir yana bakıyordu. [Burnu tıpkı tilki burnuna benzeyen, kestane rengi genç bir köpek, çoban köpeği ile fino kırması bir şey] Ara sıra duruyor, [burnu tıpkı tilki burnuna benzeyen, kestane rengi genç bir köpek, çoban

köpeği ile fino kırması bir şey] inliyor, [burnu tıpkı tilki burnuna benzeyen, kestane rengi genç bir köpek, çoban köpeği ile fino kırması bir şey] donmuş ayaklarından birini ya da ötekini kaldırıyor, [burnu tıpkı tilki burnuna benzeyen, kestane rengi genç bir köpek, çoban köpeği ile fino kırması bir şey] nasıl olup da başına böyle bir şey geldiğini anlamaya çalışıyordu. Yolunu kaybetmişti köpek.

Özne konumundaki şahıs zamirinin söz düzeyinde mütemadiyen *silindiği* görüşü ve Türkçenin *adil düşürme dili* olarak tanımlanması, *eksiltiye* dair örneklerin teşekkülünde belirleyici olmuştur. Bu, özellikle şahıs zamirlerinin ifadeye anlamsal katkılarının *-bir kişiye yakınlık, bir makama, yaşa gösterilen özenin ifadesi; konuşmacının/anlatıcının kendisinin ya da muhatabının öne çıkan tavır, görüş ve alışkanlıkları hakkında dinleyicileri bilgilendirmesi, onları vurgulayarak sunma düşüncesi, pekiştirme; karşılaştırma, ötekileştirme¹⁸, tevazu ve ironi, mesafeli tavır sergileme, sorumluluğu paylaşma düşüncesi-* dikkate alınmadığı çalışmalarda, *özne eksiltisi* olarak adlandırılan örneklerin artmasına neden olmuştur.

Öznenin sadece *şahıs ekleri* aracılığıyla temsil edildiği cümleler ile *yüklemdeki şahıs ekleri* ve *özne* konumundaki *şahıs zamirlerinin* bir arada kullanıldığı cümleler aynı anlamda olmadıklarından şahıs zamirlerinin kullanılmadığı cümlelerde bir *özne eksiltisinden* bahsedilmemelidir.¹⁹

I ve II. teklik-çokluk kişileri ifade eden *şahıs ekleri*, metin bağlamı ile anlaşılabilir, daha önce zikredilmiş isim unsurlarına gönderim yolu ile bağlıdır. Bu sebeple bu tür cümlelerde *özne*, yüklemdeki *şahıs eki* olup metinde bulunmayan *ben/biz, sen/siz* unsurları düşürülen bir birim olarak değerlendirilmemelidir. Ayrıca birbirini takip eden cümlelerde tekrar edildiği için eksiltildiği düşünülen; *karşılaştırma, pekiştirme* gibi anlamsal işlevler yüklenmemiş *özne* konumundaki *şahıs zamirleri*, metin düzeyinde düşünülmez.

[Ben] Bu ya da buna yakın bir söz dilime, beynime, neresiyse işte artık; bana, öyle ya, bana takılıp kaldığında, dünyanın tarihteki rengini hiç solmadan koruyan herhangi bir kentini düşünüyor değildim. [Ben] Herhangi bir barok yapıya doğru gitmiyor, oradan dönmüyordum. [Ben] Barok bir konserden çıkmamıştım, [Ben] öyle bir konsere gitmeyi de o ara düşünmüyordum. [Ben] Hyde-Park'ın bir ucundaki gölgeli cadde boyunca yürüyordum: Ba-rok, lt-riii ... (Romantik Bir Viyana Yazı, 7)

Şahıs ekleri; metnin *bağlaçlık* bir yapı kazanmasında etkili unsurlardan biri, *iyelik eki, belirtme hâli eki* gibi bir *ardıl bağımlı gönderim ögesidir*. Şahıs eklerinin bağlı olduğu isim unsurunun metin bağlamından hareketle bulunabiliyor olması metin düzeyindeki ilgili unsurların tekrarını gereksiz kılar. Çünkü aynı kelimenin tekrarı, metnin anlatım gücünü eksiltip dil kullanıcısının doğru dil kullanımından

¹⁸ *Karşılaştırma*, ben ve öteki(ler) düşüncesinin teşekkülü, *karşıtlık* ve *karşılaştırma*, daha çok I. ve II. şahıs zamirleri ile tesis edilmektedir (Hacizade 2017: 1584).

¹⁹ İlgili kaynaklarda iyelik öbeklerinde tamlayan görevindeki şahıs zamirinin düşürülebileceği bilgisine *tamlayan eksiltisi* başlığı altında yer verilir. Fakat şahıs zamirlerinin yapıya kattığı anlamsal değer dikkate alındığında tamlayan unsurunun düşürülemeyeceği ve böylece bir *tamlayan eksiltisinden* de bahsedilemeyeceği görülecektir (Uzun 2018: 110).

uzaklaşmasına yol açar. *Değildim, dönmiyordum, çıkmamıştım, düşünmiyordum, yürüyordum* çekimli fiillerindeki I. teklik şahıs ekinin gönderimde bulunduğu isim unsuru, *ben* şahıs zamiri değil, metin bağlamı ile tespit edilebilecek kişi adı ya da onu tanımlayacak kelime ya da kelime grubudur.

Hey Dirse Hân [bu] oğlana beglik vèrgil
 [Sen] taht vèrgil erdemli-dür,
 [Sen] Boynı uzun bedevî at vèrgil bu oğlana,
 binit olsun hünerli-dür
 [Sen] Ağayıldan tümen koyun vèrgil bu oğlana,
 şişlik olsun, erdemli-dür.
 [Sen] Kaytabandan kızıl deve vèrgil bu oğlana,
 yüklet olsun, hünerli-dür.
 [Sen] Altun başlu ban év vèrgil bu oğlana,
 gölge olsun, erdemli-dür,
 [Sen] Çigni kuşlı cübbe ÷on vèrgil bu oğlana,
 geyür olsun hünerli-dür (DHOBH, 36)

Emir kipi II. teklik şahısta çekimlenmiş *vèr-* fiilinde sıfır biçim birimin gönderim ilişkisi ile bağlı olduğu isim unsuru, metin bağlamından hareketle kolaylıkla anlaşılabilir. *Sen* şahıs zamiri eksiltilmiş bir unsur olarak değerlendirilip her cümle başında tekrar edildiğinde anlatımın bozulacağı görülmektedir.

Ortak bir özneye sahip cümle dizilerinin şahıs eklerinin gönderimi yanında cümle düzeyinde *ben/biz, sen/siz, o/onlar* gibi bir özneye sahip olmaları, cümlede *vurgu, pekiştirme, karşılaştırma* anlamsal işlevleri ile ilgilidir. Bu durumların dışında cümle düzeyinde yüklemdeki şahıs eklerinin yanında ayrıca bir özne unsuruna yer verilmez.

Ben yaptıkları her şeye kanmıyorum; resmin dünyayı doğrudan taklide kalkışması küçüklük geliyor bana, ağırımaya gidiyor. Ama *o*, eski usüllerle yaptıkları resimlerin öyle bir çekimi var ki! Gözün görüverdiği her şeyi gözün görüverdiği gibi resmediyorlar. *Onlar* gördüklerini resmediyorlar, *bizler* ise baktığımızı. (Benim Adım Kırmızı, 97)

Özne, şahıs ekleri ile temsil ediliyor olmasına rağmen *ben/biz* ve *onlar şahıs zamirlerinin* cümlede bulunması, metinde ifade edilen görüş farklılığının belirginleştirilebilmesi içindir. *Karşılaştırma* anlam ilişkisini kuran *biz/onlar şahıs zamirlerinin* cümle düzeyinde yer alması, söz dizimsel bir zorunluluk iken cümleden düşürülmeleri, istenen anlamsal katkının sağlanamaması sonucunu doğurduğu gibi anlatımı ve ifadenin anlaşılabilirliğini da olumsuz etkileyecektir. Bu sebeple *onlar* ve *bizler şahıs zamirleri* cümlede eksiltilebilen unsurlar değildir.

Doktor Ramiz’le sohbetlerimizde –daima *o* söyler, *ben* dinlerdim- yetkisizliğimi örtmeğe yaradılar. (Saatleri Ayarlama Enstitüsü, 7)

Kişiler arasında gerçekleşen uygulama farklılıklarına dair karşılaştırmalarda *özne* görevi ile tanımlanan *şahıs zamirleri*; hakkında söz söylenen kişi bilgisini verdiği için eksiltilebilir değildir. *Daima o söyler, ben dinlerdim.* cümlesinde şahıs zamirlerinin işlevi sadece yüklemdeki şahıs bilgisini göstermekten ibaret

değildir. Fiilleri gerçekleştirenlere dair bir *karşılaştırma* yapılırken -o ve ben-değişen *konu* da *şahıs zamirini* cümle düzeyinde zorunlu kılar.

Ben, ifadeyi tanzim eden kişinin hayatı, insanları, varlık ve kavramları nasıl algıladığını gösteren cümlelerin kurucu bir unsurudur. *Sen*, hitap edilen kişi ya da kişilerin konumu, samimiyetin göstergesi iken konuşanın da içinde bulunduğu kişileri ifade eden *biz*, birlikte anılan kişilerin birtakım müştereklere sahip olduğunun göstergesidir. *Biz* aynı zamanda bir resmî tavrın, sorumluluğu paylaşmanın aracıdır. *Siz* ise mukayesenin, araya konulan *mesafenin*, *nezaketin* işaretidir. *Ben-biz/sen-siz* ve *o-onlar* şahıs zamirleri ayrıca bir *ötekileştirme*nin ifadesi olarak kullanılabilir.

Hayır, mesele bu değil. *Siz* meseleyi ters anlıyorsunuz. *Ben* ferdi bir vakıydan bahsediyorum. Ben fakirden değil, zengin doğmuş bir insandan bahsediyorum. Siz herkesin disiplinini ona tatbik yapıyorsunuz. Hâlbuki o bunların üstünde. Söze nasıl başladığımı hatırlayın. Bütün kıymetleri kendisine hazır bulan adam, dedim. (Huzur, 196)

Karşılaştırmanın etkin sunumu, şahıslar arasındaki fikir ayrılığının okuyucuya daha güçlü bir şekilde aktarımı, yazar için *şahıs zamirlerinin* (ben/siz) kullanımını gerekli kılmıştır. Şahıs zamirlerinin kaldırılması, dil bilimsel bir bozukluğa yol açmasa da anlamsal farklılıklara neden olduğundan bu tür cümlelerde şahıs zamirleri eksiltilebilir bir unsur olarak düşünülemez. Metinde karşıtlığın güçlü bir şekilde aktarımı, *ben/siz şahıs zamirlerinden* istifade edilerek sağlanmıştır.

Anlamak mümkün değildi. *O* konuşurken *ben* çileden çıkıyordum. Daha ağzımı açmadan bütün vücudumda bir şeyler kayıyor, kafamda her şey alt üst oluyordu. (Saatleri Ayarlama Enstitüsü, 96)

Şahıs zamirleri, bir *çekimli fiil* yerine *zarf-fiile* bağlandığında eksiltilebilir bir unsur olarak değil cümle düzeyinde bulunması zorunlu bir öge olarak tanımlanır. Bu örnekte *o* şahıs zamirinin cümleden çıkarılması metnin anlaşılabilirliğini olumsuz yönde etkileyecektir.

Şahıs zamirlerinin işlevlerinden biri de *pekiştirme*dir. Şahıs ekleri ile öznenin tespit edilebildiği cümlelerde cümle düzeyinde özneyi yeniden işaretleyen *şahıs zamirinin* kullanımı bu *pekiştirme* anlamının gerçekleştirilmesi amacıyla²⁰

Parmaklığın kendisine gelince, bu güzel sanat eserini ilk keşfeden, onun karşısında hayranlık duyan benim. Onun güzelliğini *ben* fark ettim. Onu antikacının dükkânında *ben* yakaladım. Herhangi bir anlayışsız ele düşmesini *ben* önledim. Hulûsa onu *ben* kurtardım. Kurtardığım şeyi kendi evimde emniyet altına almam, bir daha olur olmaz maceralara düşmemesini temin etmem kadar doğru bir şey olur mu? (Saatleri Ayarlama Enstitüsü, 56)

Ben şahıs zamirinin kullanımı ile ... *ben fark ettim*. ... *ben yakaladım*. ... *ben önledim*. cümlelerinde bir başkasının ya da diğerlerinin değil sadece ifadeyi kuranın bu fiilleri gerçekleştirdiği söylenerek *özne* unsurunun cümledeki anlamı

²⁰ Çekimli fiilin yüklem olduğu cümlelerde *şahıs ekinin* temsil ettiği *özne* ayrıca cümle düzeyinde verilen *şahıs zamirleri* ile pekiştirilebilir (Delice 2007: 139).

pekiştirilmiştir. *Ben* şahıs zamirlerine cümle düzeyinde yer verilmemesi, cümlelerin anlamında değişikliğe neden olacağından bu tür cümlelerde özne konumundaki şahıs zamirlerine yer verilmemesi bir *özne eksiltisi* olarak tanımlanmamalıdır.

Anlatıcının metinde kendini anlattığı, kendinin güçlü ya da zayıf yönlerine dair açıklamalarda bulunup muhataplarına seslendiği cümlelerde *ben/biz* şahıs zamirleri, ifadenin daha güçlü bir şekilde aktarılabilmesinin aracıdır.

Sanki, "Bana inan, *ben* her mucizenin kaynağıyım, her şey elimden gelir; toprağı altın yaparım. Ölülerini saçlarından tutup silker, uykularından uyandırırım. Düşünceleri bal gibi eritir, kendi cevherime benzetirim. *Ben* hayatın efendisiyim. Bulunduğum yerde yeis ve hüzün olamaz. *Ben*, şarabın neşesi ve balın tadıyım", diyordu. (Huzur, 22)

Anlatıcının *ben* şahıs zamiri ile ifadede oluşturduğu etki, güç bu unsurların metinden çıkarılması ile azalacaktır. Her iki kullanım arasındaki anlam farkı, *şahıs zamirinin* eksiltilemeyeceğinin kanıtıdır.

3. Sonuç

Cümle ögeleri ile ilgili değerlendirmelerde *özne*, cümle düzeyinde mutlaka aranması ve adlandırılması gereken bir unsur sayılmış, böylece *gizli özne*, *sözde özne*, *örtülü özne* gibi özneyi çeşitli yönleri ile tanımlamaya çalışan kavramlar, çalışmalarda yerini almıştır. *Gizli özne*ye dair tanımlamaların kaynağı, geçişli-etken çatılı fiillerin yüklem olduğu cümlelerde *şahıs ekinin gönderim* ilişkisi ile bağlı olduğu *özne* görevindeki isim unsurunu cümle düzeyinde gösterebilme gayreti ile ilgilidir. Bu sebeple *şahıs ekinin* -gramatikal özne- temsil ettiği, söz dizimsel yapıda yer verilmeyen *özne -sözlüksel özne-*, düşürülen, eksiltilen bir unsur olarak tanımlanmıştır. Özneye cümle düzeyinde yer verilmeyişini Türkçenin bir hususiyeti, *özne atma eğiliminin* bir sonucu olarak değerlendiren araştırmacılar, bu durumu dil kullanıcısının tekrardan kaçma, estetik bir anlatıma ulaşma isteği, emek ve zaman tasarrufu ile izah etmişlerdir. Çeşitli kaynaklarda özne türlerine dair yapılan bu değerlendirmeler, çalışmalardaki özne çeşitliliği ve sayısı, öznenin cümlelerin temel unsurlarından biri olduğu düşüncesi ile paraleldir. Söz dizimsel yapıda özne unsurunu bir zorunluluk olarak değerlendiren anlayış, cümle düzeyinde bir kelime ya da kelime grubunu özne olarak adlandırmayı gerekli kılmış, *gizli özne* ve *özne eksiltisi* kavramları da bu düşünce doğrultusunda cümle ögelerine dair değerlendirmelerde yer almıştır.

şahıs zamirlerinin cümle düzeyinde bulunması, *samimi* veya *resmî bir tavrın*; *bir makama*, *yaşa gösterilen saygının*, *sorumluluğu paylaşma düşüncesinin*; *konuşmacı/anlatıcının ya da muhataplarının öne çıkan tavır*, *görüş*, *alışkanlıklarının ifadesi*; *pekiştirme*, *karşılaştırma*, *ötekileştirme*, *ironi*, *abartma* gibi anlamsal işlevler gereğidir. Cümle düzeyinde bulunup bulunmamaları arasındaki bu anlamsal fark, şahıs zamirlerinin eksiltilen bir unsur olarak düşünölmeyeceğini göstermektedir. Cümlelerin temel unsuru *yüklem* ve onun

barındırdığı bir biçim birim ile kişi bilgisini sunan *şahıs ekidir*. *Karşılaştırma*, *pekiştirme* gibi anlam katkılarına ihtiyaç duyulmadığı sürece yüklemdeki şahıs bilgisi özne görevinde olduğundan *ben*, *sen*, *o*, *biz*, *siz*, *onlar* şahıs zamirlerinin cümlede bulunması dil bilgisel değildir. Ayrıca *ben/sen*, *biz/siz* şahıs zamirlerinin nitelikleri gereği yerlerine şahıs ekleri ile uyumlu bir başka isim unsurunun cümle düzeyinde bulunması da mümkün değildir. Bu itibarla *şahıs zamirlerinin* söz dizimsel yapıda bulunmaması *eksilti* olarak açıklanmamalı, bahsedilen hususlardan ötürü Türkçe bir *adıl düşürme dili* olarak tanımlanmamalıdır.

Art arda gelen kimi cümlelerde birçok ortak unsur bulunabilir. Bu tür sıralanmış, anlamca birbirini takip eden ve *öznesi ortak* olan cümlelerde başlangıçta *özne* unsuru cümle düzeyinde yer alırken diğer cümlelerde daha önce metinde bir kelime ya da kelime grubu şeklinde yer almış özneye -makul bir ara vermeden ve özel bir amaç yok ise- tekrar aynı şekilde yer verilmez. Cümlelerde tekrar eden, müşterek olan öğelerin ikinci kez cümle düzeyinde bulunması engellenir. Kimi kaynaklarda öznenin yeniden yazılmayışı *özne eksiltisi* olarak adlandırılmıştır. Bu durum, *eksilti* değil birbirini takip eden öznesi ortak cümlelerin birleşmeleri ile ilgili bir kural olarak tanımlanmalı, dilin işleyişine aykırı bir kullanımda eksiltilen bir unsurdan söz edilmemelidir. *Konu* değişiminin yaşandığı cümlelerde ilgili *özne* unsuruna söz dizimsel yapıda yer verilmesi bir zorunluluktur. Bu durumda dil kullanıcısının tercihi ve *özne eksiltisinden* zaten bahsedilemez. Bugün kimi eksilti çeşitleri, cümle düzeyinde kalmış çözümlemelerin bir sonucu olarak düşünülmelidir. Cümle, ait olduğu metinsel bağlam ve ilişkili olduğu diğer cümleler ile değerlendirildiğinde *eksilti* tanımını yeniden ele almak gerekecektir. Metin düzeyine geçildiğinde unsurun söz dizimsel yapıda bulunması bir tercih olmaktan çıkmakta, kullanımı dilin doğasına aykırı bir durumu doğurmaktadır.

Şahıs işaret eden yüklemdeki eklerin varlığı, öznenin daima cümlede olduğunu gösterir. Bu sebeple bağlı oldukları isim unsurlarını temsil eden *şahıs zamirleri* ancak bir *belirsizlik* ihtimali olduğunda, ilgili isim unsurları ise *özneye* dair yeni bilginin metne dâhil edilmesi gerektiğinde söz dizimsel yapıda yer alır. *Konu* değiştiğinde söz dizimsel yapıda bir *isim unsuru* ya da *şahıs zamirinin* bulunması bir mecburiyettir. Devam eden *konu bilgisi* ile ilgili olduğunda *öznenin* cümle düzeyinde kelime ya da kelime grubu ile yer almıyor olmasını da *özne eksiltisi* şeklinde izah etmek doğru olmayacaktır.

4. Kaynakça

- AKTAN, Bilal (2009). *Türkiye Türkçesinin Söz Dizimi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- AŞKIN-BALCI, Hülya (2018). *Metindilbilimin ABC'si*. İstanbul: Say Yayınları.
- ATABAY, Neşe; ÖZEL, Sevgi; ÇAM, Ayfer (2003). *Türkiye Türkçesinin Sözdizimi*. Ankara: TDK Yayınları.
- AYDIN, Hasene (2012). “Dilde Sıfır Biçimbirim Kullanımı”. *Turkish Studies*, 7/2: 169-181.
- BASKAKOV, Aleksandroviç Nikolay (2017). *Çağdaş Türkçede Cümle* (Çev. Oktay Selim Karaca). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- BESEREK, Ahmet (1991). *Türkçede Cümle Yapısı*. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- BİLGİN, Muhittin (2002). *Anlamdan Anlatıma Türkçemiz*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.

- BULAK, Şahap (2012). “Özne Türleri Üzerine”. *Turkish Studies*, 8/1: 1101-1127
- CAVKAYTAR, Serap (2018). *Türk Dili I* (Edt. Muhsin Macit ve Serap Cavkaytar). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- ÇELİK, Abdullah; KAYA, Nesrin; DEMİRBİLEK, Salih; ÇİFÇİ, Sercen (2006). *Cümle ve Metin Bilgisi*. İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- ÇELTEK KAILİ, Aytaç (2017). “Türkçe Sözlü Söylemde Boş Nesne”. *Dilbilim Çeviribilim Yazıları: Prof. Dr. Lütüye Oktar'a Armağan* (Haz. Neslihan Kansu Yetkiner - Mehmet Şahin). Ankara: Anı Yayıncılık, 67-79.
- DAŞDEMİR, Muharrem (2000). *Dedem Korkut Kitabı'nın Söz Dizimi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- DELİCE, Hacı İbrahim (1998). “Türkçe Sözdiziminde Özne”. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 6: 191-208.
- DELİCE, Hacı İbrahim (2002). “Yüklem Olarak Türkçede Fiil”. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 26/2: 185-212.
- DELİCE, Hacı İbrahim (2007). *Türkçe Sözdizimi*. İstanbul: Kitabevi.
- DEMİRCAN, Ömer (2010). *Türkçede Düşüm ve İzleme*. İstanbul: Derin Yayınları.
- DEMİRCİ, Kerim (2014). *Zamirler Dilbilimsel Bir Yaklaşım*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- DİLİDÜZGÜN, Şükran (2017). *Metin Dilbilim ve Türkçe Öğretimi Uygulamalı Bir Yaklaşım*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- DİZDAROĞLU, Hikmet (1976). *Tümcebilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- DOĞAN, Nuh (2016). “İstem Sözlükleri ve Türkçe”. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 42/III, 251-268.
- EKER, Süer (2010). *Çağdaş Türk Dili*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- ENÇ, Mürüvvet (1986). “Topic Switching and Prominal Subjects in Turkish.” *Studies in Turkish Linguistics* (Haz. Slobin Dan Isaac - Karl Zimmer). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- ERGIN, Muharrem (1993). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Yayınları.
- ERGUVANLI-TAYLAN, Eser (1986). “Prominal Versus Zero Representation of Anaphora in Turkish”. *Studies in Turkish Linguistics* (Haz. Slobin Dan Isaac - Karl Zimmer). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- ERKMAN-AKERSON, Fatma (2007). *Dile Genel Bir Bakış*. İstanbul: Multilingual.
- ERTÜRKSOY, Alpaslan (2005). *Türkiye Türkçesinde Cümlede Özne*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ESİN, Osman (1997). *Abdülhak Şinasi Hisar'ın Çamlıca'daki Eniştemiz Adlı Eserindeki Cümle Tipleri Üzerine Bir İnceleme*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- GÖKSEL, Aslı; KERSLAKE, Celia (2005). *Turkish, A Comprehensive Grammar*. London: Routledge.
- GÜMÜŞATAM, Gürkan (2013). “Eksiltim (Ellipsis) ve Türkçede Eksiltim Türleri”. *Turkish Studies*, 8/1: 1539-1552.
- GÜNAY, Doğan (2013). *Metin Bilgisi*. İstanbul: Papatya Yayıncılık Eğitim.
- HACIEMİNOĞLU, Necmettin (1991). *Türk Dilinde Yapı Bakımından Fiiller*. İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- HACIZADE, Naile (2017). “Türkçede Kişi Adıllarının Deyişselliği”. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 3/5: 1581-1592.
- HATİPOĞLU, Vecihe (1972). *Türkçenin Sözdizimi*. Ankara: TDK Yayınları.
- HİRİK, Seçil (2020). “Türkçede Bağdaşıklık ve Bağdaşıklık Unsurları: Kürk Mantolu Madonna İncelemesi”. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 10/1: 221-238.
- İŞSEVER, Selçuk (2000). *Türkçede Bilgi Yapısı*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- İŞSEVER, Selçuk (2002). “Türkçe Bilimsel Metinlerde Konu”. *Türkçede Bilgi Yapısı ve Bilimsel Metinler (Thematic Structure in Turkish and Scientific Texts)* (Haz. Leyla Uzun - Emel Huber). Essen: Verlag Die Balue Eule, 117-130.
- KARAAĞAÇ, Günay (2011). *Türkçenin Söz Dizimi*. İstanbul: Kesit Yayınları.

- KARAAĞAÇ, Günay (2012). *Türkçenin Dil Bilgisi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- KARAHAN, Leyla (1991). *Türkçede Söz Dizimi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- KOÇ, Nurettin (1996). “Özneyle İlgili Sorunlar”. *Türk Dili Dergisi*, 1/529: 7-15.
- KORKMAZ, Zeynep (2010). *Gramer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- KORKMAZ, Zeynep (2003). *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- KURAM, Kadri (2017). “Gizli Özne Sınıflaması Açısından Türkçenin Dünya Dilleri Arasındaki Yeri”. *Al Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 1/3: 413-422.
- KURT, Necip Fazıl (2018). *Tercüme-i Divan-ı Ahmed-i Yesevi'nin Metindilbilim Açısından İncelenmesi (Giriş - Metin Dilbilim İnceleme - Metin - İndeks - Tıpkıbasım)*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KÜÇÜK, Salim ve ÜNAL, Ülkü (2018). “Özne Türleri mi, Öznenin Özellikleri mi?”. *Dede Korkut Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 7/16: 1-7.
- KÜLEBİ, Oya (1990). “Türkçe’de Eksilti Tümceleri”. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 7/1: 117-137.
- KÜLTÜRAL, Zühal (2018). *Türkiye Türkçesi Cümle Bilgisi*. Konya: Palet Yayınları.
- MEHMEDOĞLU, Alaeddin (2006). *Türkiye Türkçesinde Cümle Öğelerine Yeni Bir Bakış*. İstanbul: Değişim Yayınları.
- ÖZÇELİK, Sadettin; ERTEN, Münir (2011). *Türkiye Türkçesi Dilbilgisi*. Ankara: Bizim Büro Basımevi.
- ÖZKAN, Abdurrahman; AŞCI, Ufuk Deniz; TOKER, Mustafa (2016). *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi*. Konya: Palet Yayınları.
- ÖZKAN, Bülent (2004). “Metindilbilimi, Metindilbilimsel Bağdaşıklık ve Haldun Taner’in ‘Onikiye Bir Var’ Adlı Öyküsünde Metindilbilimsel Bağdaşıklık Görünümleri”. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13/1: 167-182.
- ÖZKAN, Elif (2022). *Nehcü'l-Ferâdîs'in Metindilbilimsel Yapısı (1. Bap)*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- ÖZKAN, Mustafa; SEVINÇLİ, Veysi (2009). *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi*. İstanbul: Akademik Kitaplar.
- ÖZKAN, Mustafa (2019). *Türkçe Cümle Bilgisi II*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- ÖZMEN, Mehmet (2013). *Türkçenin Sözdizimi*. Adana: Karahan Kitabevi.
- ÖZTÜRK, Balkız (2000). “Türkçe Bir Adıl Düşürme Dili mi?”. *XIII. Dilbilim Kurultayı Bildirileri* (Haz. Ayşe Sumru Özsoy - Eser Erguvanlı Taylan). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 55-64.
- PARLAK, Hatice (2009). *Kutadgu Bilig'in Metin Dilbilimsel Yapısı*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- ŞİMŞEK, Rasim (1987). *Örneklerle Türkçe Sözdizimi*. Trabzon.
- TARIKTAROĞLU, Abdurrahman (1996). “Türkçede Özne Sorunu”. *Türk Dili*, 536: 192-194.
- TEKİN, Mahmut (2018). Arap Dilinde Fail ve Naibu'l-Fail. *Batman Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Hakemli Dergisi*. 2/2: 72-81.
- TERBİŞ, Baasanjav (2006). *Türkiye Türkçesi ve Halha Moğolcasında Çatı*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- TORUSDAĞ, Gülşen; AYDIN, İlker (2019). *Metindilbilim ve Örnek Metin Çözümlemeleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- TURAN, Ümit Deniz (1996). “Türkçede Kişisiz Gizli Özne ve 'İnsan'”. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, 7: 245-249.
- TURAN, Ümit Deniz vd. (2019). *Genel Dilbilim II*. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını.
- TURAN, Zikri (1999). “Öznenin Cümledeki Kimlik Problemi”. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 13: 79-83.
- USTA, Çiğdem (2014). “Özne Türlerinin Tasnifine Dair Bir Öneri”. *Karadeniz Araştırmaları*, 40: 159- 169.

- UZUN, Leyla Subaşı (1995). *Orhon Yazıtlarının Metindilbilimsel Yapısı*. Ankara: Simurg Yayınları.
- UZUN, Muzaffer (2018). “İyelik Öbeklerinde ‘Tamlayan Eksiltisi’ Sorunu”. *International Journal of Language Academy*, 22: 104-111.
- UZUN, Nadir Engin (1990). “Atasözlerinin Kısıtlılığı ya da Dilbilimsel Eksilti Sorunu”. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 33/1-2: 141-150.
- ÜSTÜNOVA, Kerime (1998). *Dede Korkut Destanları ve Cümleden Büyük Birlikler*. İstanbul: Alfa.
- ÜSTÜNOVA, Kerime (2000). “Türkçede Asıl Unsurlar: Özne ve Yüklem”. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, 582: 489-497.
- ÜSTÜNOVA, Kerime (2002). “Eksilti ya da Sıfır Tekrar”. *Dil Yazıları*. Ankara: Akçağ Yayınları, 111-121.
- ÜSTÜNOVA, Kerime (2006). “Yüklem, Yalnız Özneyi mi İçinde Taşır?”. *Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11/11: 241-249.
- VALLDUVÍ, Enric (1990). *The Informational Component*. University of Pennsylvania Institute for Research in Cognitive Science Technical Report No. IRCS-93-38.
- ZÜLFİKAR, Hamza (2011). “Özne Türleri ve Bunların Adlandırılışı”. *Türk Gramerinin Sorunları Bildiriler*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 43-47.

Örneklerin Alındığı Eserler

- AĞAOĞLU, Adalet (2000). *Romantik Bir Viyana Yazı*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- ATILGAN, Yusuf (2012). *Aylak Adam*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- ÇEHOV, Anton (2019). *Marangozun Köpeği Kaştanka* (Çev. İlnur Özdemir). İstanbul: Can Çocuk Yayınları.
- Dede Korkut Oğuznameleri* (2012). (Haz. Semih Tezcan - Hendrik Boeschoten). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- PAMUK, Orhan (1999). *Benim Adım Kırmızı*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- TANPINAR, Ahmet Hamdi (1992). *Huzur*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- TANPINAR, Ahmet Hamdi (2015). *Saatleri Ayarlama Enstitüsü*. İstanbul: Dergâh Yayınları.